

Наталія КОЛЬ

*кандидат історичних наук, старший дослідник
старший науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>
e-mail: nata_kolb@ukr.net*

ВЗАЄМИНИ НАРОДОВЦІВ ІЗ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИМ ДУХОВЕНСТВОМ ТА СВІТСЬКИМИ КОНСЕРВАТИВНИМИ СЕРЕДОВИЩАМИ: СПРОБИ СПІВПРАЦІ Й ІДЕОЛОГІЧНІ РОЗХОДЖЕННЯ (1885–1894)¹

Зазначено, що з приходом на греко-католицький митрополичий престол С. Сембратовича народівська політична течія вживала заходів для налагодження співпраці з ним. Наголошено, що на перешкоді цьому відразу стали розбіжності сторін у поглядах на курс розвитку Греко-Католицької Церкви: С. Сембратович тяжів до переймання римо-католицьких обрядових практик та порозуміння з поляками, натомість народовці вимагали розвитку Церкви як інституції з виразно українським національним характером і завданнями. Показано, що виявом провалу спроб співпраці став самостійний виступ митрополита на виборах 1885 р. на противагу об'єднаному народовецько-русофільському комітетові та пропагування ним гасел лояльності до австрійського уряду й поляків. Констатовано, що політичні ініціативи архиєрея були кваліфіковані народовцями як зрада національних інтересів, не здобули підтримки в українському суспільстві й швидко занепали.

З'ясовано, що новою спробою співпраці між народовцями і церковною ієрархією стала програма австрійсько-польсько-українського порозуміння «нова ера». Вказано, що обидві сторони пішли на взаємні поступки: ієрархія підтримала течію народовців, які розірвали співпрацю з русофілами та перейшли на поміркованіші позиції у відносинах із польськими силами.

Зауважено, що через ідеологічні розбіжності союзницькі взаємини між народовцями і клерикальними колами швидко ускладнилися. Відзначено, що частина кліру звинувачувала «м'яких» в індиферентизмі й лібералізмі та вимагала розвитку течії у консервативно-християнському напрямі. Водночас акцентовано на тому, що чимало священників підтримали курс народівської течії. Доведено, що припиненням політичної співпраці між народовцями і святоюрськими колами стала відмова «м'яких» від курсу порозуміння як непродуктивного та перехід в опозицію до уряду і польських кіл.

Стверджено, що в середовищі народівської течії існувало досить численне світське консервативне крило, представники якого виступали за співпрацю з греко-католицькою ієрархією та пропагували курс українсько-польського порозуміння. Виснувано, що відмова більшості членів течії від політики «нової ери» стала поштовхом для від'єднання цього крила діячів від народовецької течії.

¹ Дослідження виконане за сприяння Національного фонду досліджень України у рамках проєкту «Історична пам'ять українців в умовах війни: від конфронтації до консолідації» (реєстраційний номер проєкту: 2023.03/0207).

Ключові слова: народовська політична течія, митрополит Сильвестр Сембратович, Греко-Католицька Церква, консервативно-клерикальні кола, українсько-польське порозуміння.

У 1880-х роках українська течія народовців стрімко утверджувалася на громадсько-політичному обрії крайового і державного рівня як впливова та численна політична сила. Унаслідок кристалізації ідеологічних засад і стратегії діяльності вона постала як ліберальна течія з національно-демократичними принципами. Формуючи коло союзників у боротьбі за національно-політичні інтереси українців, народовці серед іншого намагалися налагодити співпрацю з греко-католицьким духовенством та її ієрархами, насамперед із новообраним митрополитом Сильвестром Сембратовичем (1882–1898) (Антоняк, 2012, с. 85–88; Янишин, 2003, с. 475–476; Ф.И.С., 1897, с. 561–563).

Сюжет взаємин народовців і консервативних українських середовищ (клерикальних та світських) наприкінці XIX ст. неодноразово опинявся в полі аналізу істориків як складова ширших тем: у межах вивчення української народовської течії (Янишин, 2003), українського національно-політичного руху в Галичині загалом (Аркуша, 1997b; Аркуша, 2004; Орлевич, 2007) та ролі Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) у ньому (Німка, 1999, р. 51–54; Колб, 2015, с. 142–148), під час дослідження спроб українсько-польського порозуміння (Мудрий, 1997; Масіак, 2006), діяльності митрополита Сильвестра Сембратовича (Антоняк, 2012) чи одного з чільних діячів українського консервативного спрямування Олександра Барвінського (Аркуша, 1997a; Антошевський, 2001). Перелік таких праць можна продовжувати. Поза тим тип взаємин між народовцями та консервативно-політичними середовищами у 1880–1890-х роках ще не ставав предметом спеціального дослідження.

Мета статті – з'ясувати: яке місце Церква і релігія займали в політичній програмі народовців; як склалися взаємини між керівництвом течії та митрополитом ГКЦ С. Сембратовичем; у чому полягали розбіжності між представниками консервативного та «радикального» крила народовської течії; якими були причини й перші прояви непорозуміння між ними; обставини розколу течії.

Втілити мету дослідження допоміг насамперед аналіз публікацій друкованого органу народовців – газети «Діло», а також статей греко-католицьких клерикальних часописів «Мир» і «Душпастир», дописів у газеті українських радикалів «Народ» і матеріалів спогадів Северина Матковського (Матковський, 1932) та Костя Левицького (Левицький, 1926).

Поряд із терміном «народовці» у статті використано назву «м'які», яку в той час у публічному просторі використовували на означення прихильників цієї політичної ідеології на противагу до «твердих» русофілів.

Діяльність С. Сембратовича незмінно перебувала в полі уваги народовської течії. Попри засадничу ідеологічну близькість поглядів, їх взаємини склалися як доволі напружені й конфронтаційні. Архиєрей сповідував західницьку стратегію розвитку ГКЦ, був відкритим до співпраці з римо-католицьким духовенством та запровадження латинських релігійних практик і традицій. Тим часом народовці вважали такий курс надзвичайно загрозливим. В умовах цілеспрямованої колонізаційної та латинізаційної політики польських кіл збереження «чистоти» греко-католицького обряду вони трактували як запоруку збереження національної ідентичності українців (Нові

хмари, 1883). На урочистості з нагоди інтронізації С. Сембратовича (1885) делегація «м'яких» зазначила, що архиерей матиме підтримку народу тільки якщо відмовиться від західницької стратегії розвитку Церкви й курсу на співпрацю з польськими колами та сприятиме формуванню кліру як національно свідомої й активної сили. Орієнтирами діяльності для митрополита вони назвали видання ним першого молитовника народною мовою та заснування у Львові інституту для дівчат (Въ привѣтъ, 1885). У відповідь С. Сембратович дав зрозуміти, що залишиться на раніше зайнятих позиціях, наголосивши, що має з народовцями спільну мету, хоча часом і різні методи її досягнення, запевнив, що у своїй діяльності завжди керуватиметься інтересами Церкви й народу, а також пообіцяв підтримувати «м'яких» за умови збереження ними дотеперішнього «народного становища» (Привѣтъ, 1885).

Уже незабаром народовці зрозуміли, що їхні надії на співпрацю з С. Сембратовичем не спрадилися. Посівши митрополичий престол, архиерей продемонстрував, що має намір бути не просто самостійним, а центральним гравцем українського політикуму, діючи в дусі лояльності до австрійського уряду та польської національної спільноти (Львѡвъ-5, 1885; Львѡвъ-4, 1885; Львѡвъ-2, 1885). Політична програма ГКЦ була оприлюднена у створеному з ініціативи С. Сембратовича релігійно-політичному часописі «Мир» (1885). Її засадами проголошувалися вірність Апостольському Престолові й династії Габсбургів, курс на співпрацю зі світською інтелігенцією в напрямку зростання освітнього, морально-релігійного і загального рівня життя українців Галичини (Львѡвъ-1, 1885; Антоняк, 2012, с. 86). Навколо цієї платформи мали об'єднатися всі галицькі русини, а її центральною фігурою проголошувався митрополит (Аркуша, 1997b, с. 122–123; Львѡвъ-3, 1885; Німка, 1999, р. 135–138)². Такий крок клерикальні кола називали єдиним способом відновлення здорового розвитку українського руху, підірваного й дискредитованого деструктивною діяльністю русофілів і народовців³. Прагнення С. Сембратовича до суспільно-політичного лідерства в українському русі підтримали польські впливові кола, зацікавлені в існуванні українського консервативного напрямку (Мудрий, 1997, с. 103–104).

Заснування часопису «Мир» спричинило гостру реакцію народовської течії. Цю подію «м'які» розцінювали як інспіровану поляками і крок до втілення їхнього давнього плану – створення проурядової та пропольської української консервативно-клерикальної сили. Завданням «Миру» народовці називали, прикриваючись релігійними гаслами, насаджувати у суспільстві переконання у зраді політичними силами Церкви і віри, а відтак – розколоти український національний рух, приспати національні почуття українців і прищепити їм думку, що досягнення національних прагнень нереальне (Редакція, 1885; Не-Качала-народовець, 1887; Огоновській, 1885; Боляка випечи, 1885). Причетність митрополита до цієї акції «м'які» назвали свідченням його полонофільських симпатій та водночас браку патріотичного налаштування і національної свідомості (Глухѡ вѣсти, 1885). Остаточне похолодання у ставленні народовців до С. Сембратовича зумовило висунення ним на виборах 1885 р. окремих

² У 1890 р. заклик до об'єднання українських політичних кіл навколо митрополита було повторено у брошурі «Где шукати Русинамъ спасення?», авторство якої народовці приписували парохом с. Лапшин Бережанського повіту о. Леву Джулинському (Где шукати, 1890a; Где шукати, 1890b; Где шукати, 1890c).

³ Такі закиди на адресу народовців і русофілів незадовго до того висловлювалися у часописі «Рускій Сіонъ» («Рускій Сіонъ», 1885).

т. зв. митрополичих кандидатів на противагу висуванцям русофільсько-народовського виборчого комітету. Особливо прикро вражало, що «митрополичі» кандидатури були погодженні з польським виборчим комітетом і прогнозовано здобули перемогу.

Політичну акцію митрополита народовці назвали зрадою національних інтересів, такою, що йшла у розріз із волею народу, спровокувала розкол між духовенством і вірними та в середовищі самого кліру, завдала удару авторитетові Церкви в суспільстві (Новий проєкт, 1885). Потужні антипольські настрої українського суспільства, що накладалися на вірність «своїй» (русофільській чи народовській) політичній силі, зумовили низьку підтримку ініціатив митрополита Сильвестра, а відтак – провал його політичної акції (Матковський, 1932, с. 71–72). Вже у 1887 р. газета «Мир» припинила своє існування (Німка, 1999, р. 135–137). Новим друкованим органом Святоюрської гори став «Душпастир».

Неодноразові закиди народовцям із боку святоюрського середовища у релігійній байдужості спонукали «м'яких» окреслювати свою позицію щодо віри і Церкви. Ставши впливовим фігурантом національного життя, народовська течія була зацікавлена у створенні іміджу стабільної лояльної сили, однією із засад діяльності якої була повага до релігійних цінностей (Съчинській, 1883). До цього також спонукала тісна співпраця народовців із парафіяльним духовенством: дотримуючись політики «органічної праці», «м'які» мусили значною мірою опиратися на нижчий клір як часто єдиних представників національної інтелігенції на місцях. Численне представництво душпастирів у народовських лавах стало одним із постійних аргументів «м'яких» проти звинувачень течії в «нігілізмі». Також у межах народовського руху існувала доволі численна світська консервативна складова (Франко, 1980, с. 101). Її представляли політичні та громадські діячі, які гуртувалися навколо братів Володимира й Олександра Барвінських. Це коло осіб виступало за «об'єднання зусиль греко-католицької церковної ієрархії та світської інтелігенції навколо гасла “українського вибору” галицьких русинів», пропагувало розвиток українського суспільства за принципами «органічної праці», успішність якого вбачали в налагодженні українсько-польського порозуміння (Аркуша, 2004, с. 63–64).

Відтак на початку 1880-х років, як зазначав Іван Франко, народовці здійснили «пам'ятний “поворот направо”, до тих церковно-урядово-галицьких ідеалів, що їх пан Цеглинський [Григорій – Н. К.] досить влучно охрестив ім'ям “консервативно-народовські”» (Франко, 1980, с. 107). В останні два десятиліття ХІХ ст. народовці послідовно визнавали роль греко-католицького духовенства як впливової верстви, що залишалася «проводирем» українського народу, рушія його національного поступу й оборонця прав (Голось, 1883; Качала, 1883; Депутація, 1884; У Львові-1, 1889). «М'які» пропагували образ священника-патріота, який зобов'язаний бути не тільки добрим душпастирем, а й активним громадсько-політичним діячем. Громадську активність священників називали гарантією авторитету Церкви й духовенства у суспільстві, а пасивність – зрадою народних очікувань і тяжким гріхом. Показово, що у передвиборчих зверненнях Головний руський виборчий комітет звертався насамперед до духовенства як провідної рушійної сили виборчого процесу на місцях, а селян закликав гуртуватися навколо священників і слухати їхні вказівки (Русини виборць, 1885; Одозва, 1889).

Водночас «ліберальне» крило народовців намагалося витримувати баланс у відносинах із консервативно-клерикальною групою національного руху, не допускаючи

її ідейного домінування в течії (Франко, 1980, с. 100). Також «м'які» заперечували нав'язуване польською стороною бачення польсько-українського конфлікту як суто релігійного чи станового, а не політичного (Голось, 1883; «Рускій Сіонь», 1883). Відтак вони відкидали проголошений «Миром» принцип використання обрядово-релігійного чинника як базового в ідентифікації русина-українця і формування української політики загалом («Миръ»? , 1885). На протигагу консервативно-клерикальним колам «м'які» у статуті новоствореного політичного товариства «Народна рада» цілком оминули релігійно-обрядовий аспект (Статуть, 1885). Причинами такого підходу вони назвали небажання: використовувати «найбільших святощей», якими є віра й обряд, як інструмент політичних змагань; зміщувати властиві акценти діяльності течії з національно-політичних на релігійно-обрядові. Однак чи не головним аргументом стало те, що греко-католицизм був обрядом, якого притримувалася тільки 1/7 українського народу, тому він не міг бути об'єднаним чинником розділеного міждержавними кордонами українства (Не-Качала-народовець, 1887).

Не виносячи питання Церкви й обряду «на прапор» свого політичного товариства, народовці все ж визнавали тісний зв'язок релігійно-обрядового і національного життя українців у Галичині, а відтак – важливість відстоювання прав та інтересів ГКЦ і духовенства. Серед головних завдань народовської течії «м'які» називали добиватися автономії Церкви, права ієрархії самостійно формувати її духовну й адміністративну політику відповідно до духу і правил обряду (Загальні збори, 1888; Сьчиньській, 1883; Реферат, 1892).

«Забути» про давні конфлікти й протиріччя консервативно-клерикальні кола і народовців спонукало об'єднання навколо програми австрійсько-польсько-українського порозуміння, т. зв. «нової ери». Митрополит С. Сембратович був одним із учасників підготовки цієї угоди. На приватній зустрічі з лідерами народовців 24 листопада 1890 р. галицький намісник Казимир Бадені навіть закликав їх створити нову партію під керівництвом митрополита. Однак ні народовські політики не погодилися з цією ідеєю, ні сам митрополит не бажав очолювати політичну силу (Левицький, 1926, с. 237). Натомість Церква виступила з офіційною підтримкою «новоєрівської» програми (К. С. Р., 1890). Цей крок символізував остаточний розрив ГКЦ із русофільською течією (Аркуша, 2004, с. 64; Демкович-Добрянський, 1969, с. 70; Орлевич, 2007, с. 675–680; Мациак, 2006, с. 198–199).

Будучи союзниками в угодній політичній акції, керівництво народовської течії та ієрархи ГКЦ на початку 1890-х років демонстрували відкритість до компромісів. Так, ієрархія заявляла про схвалення політики «м'яких» як «чистої і чесної» (У Львовѣ-2, 1891). Політична позиція єпископату ставала своєрідною директивою для нижчого духовенства не просто долучатися до виборчої кампанії, а стати у ній на бік народовців. Народовська течія перейшла на поміркованіші позиції. Її лідери відмовлялися від конфронтації з поляками, прийнявши шлях взаємного толерування і поступок. Проголошуючи 25 листопада 1890 р. у Галицькому сеймі програму польсько-українського порозуміння, лідер народовців Юліан Романчук охарактеризував течію як помірковано-ліберальну, що об'єднує у своїх лавах потужну консервативну складову в особі духовенства і селянства. Вірність греко-католицькому обрядові проголошувалася одним із постулатів діяльності народовської течії, що обґрунтовувалося національною доцільністю: амбівалентність обряду, з одного боку (завдяки його східній обрядовій складовій), пов'язувала галицьких українців із братами на Буковині й

Україні та забезпечувала їх від асиміляції з поляками, а з іншого – через підпорядкування Апостольському престолові пов'язувала їх із західною цивілізацією та водночас відрізняла від росіян (Руска справа, 1890, с. 12–13). У здійснюваних на сторінках «Діла» ретроспективних оглядах українського національного руху народовці ретельно оминали згадки про дразливі моменти у взаєминах із митрополитом Сильвестром, переносючи критику в площину «народовці–русофіли» (По роцѣ, 1891).

Однак від початку можна було спрогнозувати, що не зняті, а тільки притлумлені заради досягнення консенсусу розбіжності народовців і клерикалів незабаром дадуться взнаки. Сигналом цього ставала вже сама послідовність засадничих постулатів угової програми, як її вибудовували обидві сторони. Якщо митрополит на перше місце ставив вірність Католицькій Церкві і греко-католицькому обрядові, а національні гасла – на останнє (Львівско-Архієпархіяльні Вѣдомости, 1891, с. 4–5), то у версії народовців ці пункти розташовувалися у дзеркальній послідовності. Це вказувало на суттєву розбіжність у поглядах сторін щодо пріоритетності програмних засад і ставало перешкодою в їхній спільній діяльності. Так, трактуючи Церкву як національну інституцію й відстоюючи збереження «чистоти» обряду, народовці гостро зреагували на інформацію про можливе запровадження у ГКЦ засад і практик латинського обряду під час Львівського провінційного собору 1891 р. (Зъ нагоды, 1891). Невдоволення у народовських колах зумовила також інформація, що митрополит Сильвестр втручався у формування програми святкування Шевченківських роковин і у плани народовців щодо видання повного зібрання творів Кобзаря, вимагаючи вилучати твори, що містять вислови проти віри і Католицької Церкви (Интриги, 1891). На фоні таких подій почали з'являтися відомості про взаємне невдоволення народовців і клерикальних кіл втручанням у справи один одного та прояви розколу між ними. Однак «Діло» наполегливо це заперечувало (Интервю, 1891).

Підтвердженням інформації про хиткий стан союзницьких взаємин народовців і консервативно-клерикальних кіл стала «перепалка» між їх представниками-священниками на сторінках часописів «Діло» і «Душпастир» весною 1892 р. Вона засвідчила відмінність ціннісних орієнтирів у народовському таборі. Так, прибічник консервативного крила течії о. Іван Волосянський закинув газеті «Діло» індиферентність, лібералізм і прагнення усунути клір від впливу на суспільно-політичне життя народу. Він наголошував, що саме духовенство є давнім очільником національного руху (тоді як світська інтелігенція долучилася недавно), тож має право вимагати, щоб народовська течія розвивалася у християнсько-консервативному напрямі, інакше священство відійде від неї (Волосянській, 1892a, 1892b, 1892c, 1892d, 1892e). Водночас з'явилася інформація, що польські урядові кола доручили депутатові Державної ради та Галицького сейму о. Корнилові Мандичевському заопікуватися створенням окремої клерикальної партії (Pro domo sua, 1892c).

Народовці живали заходів, щоб запобігти спробам відтягнути пресвітерів із лав своєї течії, зберегти довіру і прихильність кліру. Показово, що на захист «м'яких» активно виступили насамперед самі священники. Вони наполягали, що, попри свою ліберальну позицію, народовська течія виявляє незмінну повагу і чуйність до Церкви й духовенства, а пильність до церковних питань є правом та обов'язком суспільства, адже Церква є народною інституцією. Священники наголошували, що дописи друкованого органу народовців цілком відповідають християнським засадам, однак годі вимагати, щоб політичний часопис став винятково клерикальним. Пресвітери

закликали співбратів гнучко підходити до розуміння поняття «лібералізм», яке в непоодиноких випадках збігається з принципами діяльності Церкви, зокрема в ділянці громадсько-політичної роботи кліру. Душпастирі-народовці застерігали духовенство перед об'єднанням в окрему клерикальну партію, наполягаючи, що це сильно підірве вплив Церкви в суспільстві, перетворить священників на касту, відірвану від народу й чужу для нього. Вони зазначали, що закиди проти народовців і заклики до створення клерикальної партії походять із ворожих українському рухові кіл, мають на меті дискредитувати «м'яких» в очах духовенства та знеохотити священників до активної патріотичної діяльності. Душпастирі закликали підтримати курс народовців на співпрацю з радикалами на народовських засадах, розцінюючи це як засіб до подолання розколу в національному русі, а для священників – ще й як нагоду для повернення прихильників лівих поглядів до віри. Шкалу пріоритетів і світоглядні позиції священників-симпатиків народовства яскраво демонстрував заклик, яким один із душпастирів завершував свою статтю в «Ділі»: «Будьмо добрими синами матері Русі, добрими народовцями, а лиш тоді зможемо сповнити своє завдання як священники руські. Будьмо пересвідчені, що ціль наша и народовців одна» (Pro domo sua, 1892c; Цурковській, 1892a, 1892b, 1892c, 1892d).

Через статті в «Ділі» до священників звернулося й керівництво народовців, запевняючи клір у шанобливому ставленні течії до Церкви, віри та духовенства і трактування кліру як рівноправного партнера в національній роботі. Часопис закликав священників не піддаватися на провокації «ворогів Русі», спрямовані на розкол світської і духовної інтелігенції (Pro domo sua, 1892a, 1892b). Народовці мусили констатувати, що плани створення окремої клерикально-консервативної політичної партії таки набували реальних обрисів (У Львові-3, 1892). Її завдання, на думку «м'яких», – поступово відібрати від світської інтелігенції вплив на суспільство у просвітній і політичній сферах, а також не допускати українських світських кіл до впливу на життя Церкви (У Львові-7, 1893).

Початком кінця союзу народовців і консервативно-клерикальних кіл став вересень 1892 р. На шпальтах «Діла» (У Львові-4, 1892), а невдовзі з трибуни Галицького крайового сейму (Бесѣда посла, 1892) народовці повідомили про рішення товариства «Народна рада» припинити політику польсько-українського порозуміння як таку, що себе не виправдала. Натомість течія ухвалила взяти курс на налагодження співпраці з радикалами та русофілами на засадах народовської ідеології (Про збори, 1892a, 1892b). Характерно, що до групи, яка повідомила намісника про зміну народовцями тактики, належав О. Барвінський, політик, який згодом очолив крило народовців-прихильників збереження проурядового курсу (У Львові-5, 1893).

У той час народовці все ще хотіли зберігати видимість співпраці з греко-католицькою ієрархією. «Діло» наполегливо заперечувало інформацію русофільської та польської прес про розкол у «новоєрівських колах» (У Львові-6, 1893), продовжувало витримувати прихильний тон до С. Сембратовича (Дописи «Дѣла», 1894). Водночас народовці демонстрували своє прагнення впливати на життя Церкви та її формування в душі національної інституції. Так, у червні 1893 р. «Діло» опублікувало розлогу анонімну статтю. У ній наголошувалося, що народовцям необхідно деталізувати програму течії, розписавши конкретні завдання, які слід вирішувати у різних ділянках життя галицького суспільства. Характерно, що найперше автор закликав окреслити такі завдання щодо Церкви й обряду, які вважав особливо нагальними. Церковно-релігійна

політика народівців, на його думку, мусила формуватися з головного ідеалу цієї течії – незалежної Русі-України з демократичним устроєм. Відтак «м'які» мали: відстоювати недоторканість «русько-католицької віри й обряду», виступаючи проти пропаганди православ'я чи католицизму, остерегаючись нововведень, які б позбавляли обряд його особливостей, водночас не усуваючи реформ, відповідних до потреб часу; оберігати юліанський календар і право священників на одруження; берегти автономію руської Церкви й не допускати інтеграції до неї людей іншого обряду чи «чужого духа» та зберігаючи притаманний їй тип релігійної толерантності. Принциповим було також, щоб посади в церковній ієрархії обіймали патріоти, а духовенство оберігало самостійність обряду і гідність своєї верстви. Для цього важливим було добиватися фактичного зрівняння греко-католицького обряду з римо-католицьким, вирішення низки особливо дошкульних проблем у житті священницької верстви⁴. Також автор наголошував на необхідності запровадити «живу народну мову» як мову служіння Церкви, дбати про красу і конкурентоздатність греко-католицького обряду. Характерно, що, поміщаючи цю статтю на своїх шпальтах, редакція «Діла» ще у заголовку вказала, що текст надісланий, неначе акцентуючи на своїй непричетності до висловлених у ній думок. Обіцяючи подати редакційний коментар до опублікованого тексту, «Діло» так цього й не зробило (Якъ маємо поступати, 1893). Окрім того, редакція часопису не спростовувала, коли русофільська й польська преси покликалися на постулати цієї статті як на офіційну позицію народівської течії (Взаимнї жаданя, 1893; У Львовѣ-6, 1893).

Очевидно, що такі заяви народівців не могли не викликати реакції церковної ієрархії. Виступаючи в лютому 1894 р. у Галицькому сеймі з заявами про збереження Церквою вірності проурядовому курсу, митрополит С. Сембратович, між іншим, зазначив, що ГКЦ не національна, а духовна інституція, що за домовленістю народівці не мали втручатися у справи Церкви, які є компетенцією винятково духовної влади (Рускі промовы..., 1894). Ця промова митрополита поставила чіткі акценти у відносинах між святоюрською верхівкою і народівцями, по суті, засвідчивши закінчення їхньої співпраці. На з'їзд мужів довір'я народівської течії, що відбувся у Львові в березні 1894 р., попри запрошення, не прибув жодний представник духовної ієрархії (Зъѣздъ мужѣвъ доврїя, 1894; Будзиновський, 1893, с. 8–9).

Зміна тактики, яку проголосили «м'які» восени 1892 р., спровокувала розкол у середовищі самої народівської течії. На початку літа 1893 р. у крайову пресу просочилася інформація, що український парламентський депутатський клуб розколовся на «радикальний» і «клерикальний» табори. Перший із них, до якого належали Юліан Романчук і Костянтин Телішевський, виступав за повну незалежність клубу від польського кола та приєднання до опозиційної слов'янської коаліції. Натомість другий табір, який очолив Олександр Барвінський і Ксенофонт Охримович, обстоював збереження співпраці з урядовою коаліцією. Врешті український парламентський клуб у спеціальній резолюції окреслив своє становище щодо уряду як позицію «вільної руки». Однак загроза розпаду руського депутатського кола залишилася (Що дѣе ся..., 1893). Це чітко проявилось під час голосування за бюджет: Ю. Романчук висловив недовіру урядові, а О. Барвінський натомість погодився підтримувати його за умови, що буде дотримуватися справедливої політики щодо національних меншин (У Львовѣ-8, 1893).

⁴ До таких проблем належали патронат, епітрахильні доходи та конкуренція (Колб, 2015, с. 48–52; 95–97; 117–120).

Увесь цей час народовці намагалися без розголосо залагодити внутрішні суперечності та не допустити розколу течії. «Діло» спершу зовсім заперечувало правдивість інформації про розбіжності всередині депутатського клубу (У Львові-6, 1893). Потім, визнаючи наявність протиріч, зазначало, що вони не є глибинними, а відображають загальні настрої українського суспільства (У Львові-8, 1893). Як з'ясувалося згодом, наприкінці січня 1894 р. українські депутати Галицького сейму та Державної ради провели спільну зустріч, на якій більшістю голосів (12 осіб) ухвалили здійснити ще одну спробу перемовин із крайовим і центральним керівництвом держави та польськими сеймовими й парламентськими депутатами, щоб з'ясувати їхню позицію стосовно українського питання. Проведення переговорів доручили Анатолію Вахнянинові та Дем'янові Савчаку. Однак спроби налагодити порозуміння з урядовими колами провалилися. Значну провину за це «радикальна» частина народовського табору поклала на А. Вахнянина. Повідомляли, що під час переговорів він часто діяв самочинно, не ставлячи до відома ні Д. Савчака, ні український депутатський корпус, а головне – порушив ключову вимогу, за якої депутати-опозиційники погоджувалися йти на переговори: висунути полякам чіткі вимоги українців, щоб уникнути формалізації процесу та наповнити його конкретними постулатами. Недотримання цього принципу спонукало депутатів забракувати результати перемовин як такі, що не можуть гарантувати чітких перспектив й ухвалити відмовитися від подальшої акції у цьому напрямі (Въ справѣ політики, 1894).

Остаточний розкол «новоєрівських кіл» засвідчила промова С. Сембратовича, яку він виголосив у лютому 1894 р. із трибуни Галицького сейму. Відображаючи позицію консервативно-клерикальної течії, митрополит наголосив на непохитності свого переконання, що співпраця з австрійським урядом і польськими крайовими колами – єдина продуктивна політична стратегія для українського народу та населення краю загалом, що тільки завдяки їй русини, нехай повільно, але здобудуть усього, чого прагнуть (Рускі промовы, 1894). Незабаром з'явилася інформація, що митрополит Сильвестр Сембратович із перемишльським єпископом Юліаном Пелешем провели конференцію у справі «організації нового сторонництва» (Въ справѣ консолідації, 1894). Очевидно йшлося про створення консервативно-клерикальної партії.

Виступ архиєрея став для народовців поштовхом відмовитися від намагань приховати внутрішні суперечності в течії та подолати їх. Натомість «м'які» відкрито розпочали акцію налагодження співпраці з русофілами (У Львові-10, 1894). З'їзд мужів довір'я народовської течії, що відбувся у Львові в березні 1894 р., одностайно підтримав розбиття парламентського клубу як такого, що втратив цілісну позицію. Відтак у квітні 1894 р. це питання винесли на обговорення загальних зборів «Народної ради». На них «м'які» обмінялися поглядами щодо подальшої стратегії народовської течії. Аргументи прибічників проурядової політики (чільними представниками яких були О. Барвінський та А. Вахнянин) були такими: засадничим принципом діяльності народовської течії має бути відстоювання національних інтересів і сповідування української ідеї як єдиного шляху самостійного розвитку народу. З огляду на це, категорично неприпустимим є єднання народовців із русофілами, що перекреслює базові ідеологічні засади «м'яких». Український політикум має заслабкі позиції, щоб дозволити собі опозицію до уряду. Відтак ця тактика непродуктивна та прирівнюється до політичного самогубства. Права і концесії у Галицькому

сеймі та Державній раді слід виборювати поступово, шляхом позитивної роботи, та терпляче очікувати результатів. Слабкі досягнення дотеперішньої акції значною мірою пов'язані з пасивністю самих українців, а розкол у народовських лавах – із недоліками управління керівництва течії, що не зуміло запровадити доброї організації й карності. В умовах, коли до влади приходив новий кабінет міністрів, який заявляє про готовність долучитися до коаліції, перехід народовців в опозицію позбавлений сенсу. Натомість слід зберегти цілісність депутатського клубу, зблизитися з урядом, займаючи позицію «вільної руки» (Загальні Збори, 1894а, 1894b; Н. В., 1895, с. 30; Аркуша, 1997а, с. 16–17).

Опонуючи колегам-«угодовцям», прибічники радикального курсу зазначали, що політика згоди не принесла реальних змін у ставленні до українського питання ні на рівні краю, ні на рівні держави. Вони наполягали, що поступки, здійснені владою для українців у межах програми «нова ера», є надто малими, щоб задля них народовці мали поступитися своїми принципами, а також наголошували, що польська сторона скористала з цієї програми незмірно більше. Народовці-опозиційники відкидали твердження «угодовців» про політичну «слабкість українців» і засудили тактику О. Барвінського й А. Вахнянина як таку, що суперечить інтересам народу та засадам народовської течії. Підсумовуючи, прибічники радикального курсу зазначили, що народовці мусять перейти у стан опозиції до уряду як ефективніший для розвитку українського національного руху. Голосування показало, що позиція радикального крила народовців переважила (Оглядь за рік, 1895). Відтак народовська течія оголосила про перехід в опозицію до австрійського уряду і проурядової коаліції до моменту зміни політичної системи в Австро-Угорщині щодо русинів. Водночас народовці заявили, що депутати О. Барвінський та А. Вахнянин не мають права бути представниками народу, оскільки відмовилися підтримувати позицію народовської течії (З'їзд мужів, 1894; У Львові-9, 1894; Антошевський, 2001, с. 46).

Тим часом саме прихильники курсу співпраці з австрійським урядом, становлячи більшість, представляли український клуб у парламенті (Корнило Мандичевський (голова), Олександр Барвінський, Анатоль Вахнянин, Ксенофонт Охримович, Омелян Підляшецький). Вони заявили про відмову від політики «вільної руки» і вступ клубу в урядову коаліцію (Справи клубу, 1894; Рада державна, 1894). Після розколу секретаріат депутатського клубу вимагав від Ю. Романчука скласти мандат представника в бюджетній комісії. Костянтин Телішевський склав мандати у двох комісіях, продовжуючи залишатися у чотирьох (У. С. Поступишин, 1894). Перепалка між фігурантами протистояння, відлуння якої відбивалося на шпальтах часописів «Діло» і «Батьківщина», переходила на особистісний рівень (Колько вь «Правдѣ» правды, 1894).

У квітні 1894 р. на останній сесії Галицького сейму А. Вахнянин повідомив про укладення нової польсько-української угоди. Однак українське суспільство, зневірене поразкою українсько-польського порозуміння 1890–1894 рр., здебільшого гостро засуджувало позицію «угодовців», яким тепер надали нову назву – «новокурсники». Виступ А. Вахнянина викликав осуд української молоді, яка у зверненні, розісланому до низки часописів імперії, засудила його як такий, що маскує справжній стан міжнародних відносин у Галичині та принижує честь і гідність українського народу в очах інших народів Австро-Угорської імперії (Вь справѣ політики, 1894). Позицію «реалістів» народовські кола називали зрадою, оскільки вона суперечила вимогам на-

родних віч і національних інтересів народу, не була чітка у низці важливих питань, зокрема щодо виборчої реформи (Аркуша, 1997а, с. 16–17). Незважаючи на розкодження, народовці схвально відгукнулися про патріотичні виступи О. Барвінського у парламенті (У Львові-11, 1894).

Аналізуючи наслідки політики «нової ери», «м'які» найважчим із її негативів називали розкол народовського табору, покладаючи провину за це передусім на О. Барвінського. «Діло» із сумом зазначало, що лідерам течії треба було безстрашно триматися разом, адже, маючи підтримку великої частини населення та переважаючи впливом русофілів і соціалістів-радикалів, народовці мали всі шанси посідати провідне місце в українському політикумі (Гадки по зборах, 1894). Водночас те, що «м'які» називали однією з найбільших поразок «нової ери», радикали вважали її найбільшим досягненням. Дописувач радикального часопису «Народ» зазначав, що народовська течія, заклавши критерієм входження до своїх лав національно-обрядові орієнтири і зовсім відкидаючи означення соціально-економічних засад, тривалий час була штучним утворенням. Змушені врівноважувати інтереси свого різношерстого представництва, «м'які» не були здатні на рішучі кроки. Саме розкол старої народовської течії, наголошував дописувач, нарешті вивів її з цього непродуктивного стану та відкрив перед нею ширші перспективи. «Тепер, – підсумовував автор, – на руїнах давньої партії народовської, котра властиво не була політичною партією, будуються дві нові партії, котрі вже не рижняться між собою поглядами мовними і правописними, але рижняться за те принципами суспільно-політичними ... і жива борба між тими обома партіями принесе для нашої суспільності більше хісна, як хитанина і нерішучість давньої, спільної партії» (В.О., 1895, с. 33).

Отже, період 80–90-х років XIX ст. у взаєминах народовської течії та консервативно-клерикальних кіл був непростим і насиченим подіями. В особі призначеного у 1885 р. митрополита С. Сембратовича народовці замість сподіваного союзника отримали впливового політичного конкурента з виразними амбіціями очолити український національно-політичний рух. І політичну програму митрополита, основа якої – гасла лояльності до уряду й співпраці з польськими колами, і його західницьку стратегію розвитку ГКЦ народовці сприймали як «зрадницьку» і загрозили для інтересів українського національного руху. Відтак взаємини між архиєреєм і народовською течією уклалися як напружені та конфронтаційні. Підставою «забути» взаємні протиріччя для «м'яких» і консервативно-клерикальних кіл стала їхня співпраця у межах програми «нова ера» 1891 р. Проте сторонам недовго вдалося втримати гармонійні взаємини. Підірваний розбіжностями у поглядах на цінності та пріоритети політичної діяльності, союз народовців і духовної ієрархії остаточно розпався унаслідок відмови «м'яких» від програми порозуміння як неефективної та їх переходу до тактики співпраці з русофілами й радикалами. Зміна політичної тактики народовців призвела до розколу не тільки між «м'якими» і святоюрськими колами, а й у середині самої течії. На початку 1894 р. збори «Народної ради» офіційно засвідчили факт розколу народовського табору. Частина його діячів, очолена О. Барвінським і А. Вахнянином, які засуджували відмову народовців від політики порозуміння та їхній намір співпрацювати з русофілами, вийшли з лав народовської течії. Було очевидним, що формування нової української політичної сили консервативно-християнського забарвлення – тільки справа часу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Антоняк, І. (2012). Політичні дилеми Греко-католицької церкви в Галичині в останній чверті XIX століття (на прикладі діяльності митрополита Сильвестра Сембратовича). *Львів: місто – суспільство – культура: збірник наукових праць*, 8 (Ч. 2: Культура, освіта, наука, церква), 70–94.

Антошевський, Т. (2001). Олександр Барвінський і український християнсько-суспільний рух наприкінці XIX – на початку XX століть. *Олександр Барвінський. 1847–1927: матеріали конференції, присвяченої 150 річчю від дня народження Олександра Барвінського (Львів, 14 травня 1997 р.)*. Львів, 45–58.

Аркуша, О. (1997а). *Олександр Барвінський (до 150-річчя від дня народження)*. Львів.

Аркуша, О. (1997б). Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 3–4, 119–140.

Аркуша, О. (2004). Український християнсько-суспільний рух у Галичині на початку XX століття: політичне товариство «Руська Громада». *Шляхами історії. Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. І. Франка на пошану професора Костянтина Кондратюка*. Львів, 63–99.

Бесѣда посла Юліана Романчука виголошена въ соймѣ при генеральной дебатѣ надъ бюджетом. (1892, 15 (27) вересня). *Дѣло*, 207.

Боляка выгяти и выпечи! (1885, 6 (18) липня). *Дѣло*, 74.

Будзиновський, В. (1893, 8 януарія). Похорони «нової ери?». *Народ. Руско-українська радикальна часопись*, 1, 8–9.

Взаимні жаданя. (1893, 9 (21) липня). *Дѣло*, 151.

[В. О.]. (1895). Дійсні здобутки політики «нового курсу». *Народ. Руско-українська радикальна часопись*, 3 і 4, 33.

Волосянській, И., о. (1892а, 18 (30) липня). Pro domo Dei. *Душпастырь*, 14, 321–329.

Волосянській, И., о. (1892b, 18 (30) мая). Pro domo Dei. *Душпастырь*, 10, 230–237.

Волосянській, И., о. (1892с, 18 (30) червня). Pro domo Dei. *Душпастырь*, 12, 278–283.

Волосянській, И., о. (1892d, 3 (15) липня). Pro domo Dei. *Душпастырь*, 13, 296–302.

Волосянській, И., о. (1892е, 3 (15) червня). Pro domo Dei. *Душпастырь*, 11, 246–255.

Въ привѣтъ новымъ владыкамъ. (1885, 14 (26) лютого). *Дѣло*, 18.

Въ справѣ консолидації Русинѡвъ. (1894, 16 (28) марта). *Дѣло*, 61.

Въ справѣ політики пос. Вахнянина. (1894, 2 (14) цвѣтня). *Дѣло*, 75.

Гадки по зборах «Народной Рады». (1894, 28 цвѣтня (10 мая)). *Дѣло*, 94.

Где шукати Русинамъ спасенія? (1890а). Бережани.

Где шукати Русинамъ спасенія? (1890b, 23 мая (4 червня)). *Дѣло*, 114.

Где шукати Русинамъ спасенія? (1890с, 30 мая (11 червня)). *Дѣло*, 120.

Глухі вѣсти и наша головна робота. (1885, 16 (28) цвѣтня). *Дѣло*, 42.

Голось закордонських Поляків о руско-польських ѡтношеняхъ въ Галичинѣ. (1883, 13 (25) сѣчня). *Дѣло*, 4.

Демкович-Добрянський, М. (1969). *Українсько-польські стосунки у XIX сторіччі*. Мюнхен.

Депутація въ дѣлахъ нашої церкви. (1884, 17 (29) листопада). *Дѣло*, 133.

Дописи «Дѣла». Зб Львова. (1894, 7 (19) сѣчня). *Дѣло*, 4.

- Загальні збори «Народной Рады». (1888, 26 сѣчня (7 лютого)). *Дѣло*, 20.
- Загальні Збори «Народной Рады». (1894а, 23 цвѣтня (5 мая)). *Дѣло*, 90.
- Загальні Збори «Народной Рады». (1894б, 25 цвѣтня (7 мая)). *Дѣло*, 91.
- Зѣѣздъ мужѣвъ довѣрія. (1894, 8 (20) марта). *Дѣло*, 54.
- Зъ нагоды budouчого синоду провінціального [Статья надіслана зъ кругѣвъ духовенства провінціального]. (1891, 5 (17) вересня). *Дѣло*, 200.
- Интервю вѣденського кореспондента Крај-у зъ рускими послами. (1891, 2 цвѣтня (8 мая)). *Дѣло*, 93.
- Интриги противниківъ нашої идеѣ. (1891, 11 (23) цвѣтня). *Дѣло*, 83.
- Качала, С. (1883, 5 (17) марта). Кѣлька слѣвъ о намѣреню знесеня старого календаря. Допись зъ Шельпакъ. *Дѣло*, 26.
- Кѣлько въ «Правдѣ» правды?! (1894, 3 (15) грудня). *Дѣло*, 271.
- Колб, Н. (2015). «З Богом за Церкву і вѣтчизну»: греко-католицьке парафіяльне духовенство в Галичині у 90-х роках ХІХ століття. Жовква: Місіонер.
- К. С. Р. (1890, 3 (15) грудня). Въ справахъ политично-религійныхъ. *Душпастырь*, 23, 732–735.
- Левицький, К. (1926). *Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914. На підставі споминів*. Львів.
- Львѣвъ-1:** Львѣвъ, 1 (13) марта 1885. (1885, 1 (13) марта). *Миръ*, 1.
- Львѣвъ-2:** Львѣвъ, 27 мая (8 червня) 1885. (1885, 27 мая (8 червня)). *Миръ*, 35.
- Львѣвъ-3:** Львѣвъ, 29 цвѣтня (11 мая) 1885. (1885, 29 цвѣтня (11 мая)). *Миръ*, 24.
- Львѣвъ-4:** Львѣвъ, 4 (16) марта 1885. (1885, 4 (16) марта). *Миръ*, 2.
- Львѣвъ-5:** Львѣвъ, 6 (18) марта 1885. (1885, 6 (18) марта). *Миръ*, 3.
- Львѣвско-Архієпархіальні Вѣдомости. (1891, 29 сѣчня), 1.
- Матковський, С. (1932). *Три синодальні архієреї. Спомини з життя і діяльності преосвященних о. Юліяна Куїловського, дра Юліяна Пелеша і дра Сильвестра Сембратовича*. Львів.
- «Миръ»? (1885, 7 (19) марта). *Дѣло*, 27.
- Мудрий, М. (1997). Спроби українсько-польського порозуміння в Галичині (60–70-і роки ХІХ ст.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 3–4, 58–118.
- Н. В. (1895). *Руска справа въ роках 1891–1894*. Львѣвъ.
- Не-Качала-народовець, гр.-кат. священникъ. (1887, 4 (16) липня). О. Бобровичеви и его «Руси». *Дѣло*, 74.
- Нові хмары. (1883, 15 (27) лютого). *Дѣло*, 18.
- Новый проектъ на знищенє Руси. (1885, 27 цвѣтня (9 мая)). *Дѣло*, 47.
- Оглядъ за рѣкъ 1894-ый. (1895, 9 (21) сѣчня). *Дѣло*, 6.
- Огоновскій, О., др. (1885, 11 (23) червня). Отвѣтъ на запроси часописи «Миръ». *Дѣло*, 64.
- Одозва. (1889, 30 мая (11 червня)). *Дѣло*, 119.
- Орлевич, І. (2007). Взаємини греко-католицької ієрархії та русофільських товариств Галичини (ХІХ – початок ХХ століть). *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*, 1, 672–684.
- По роцѣ. (1891, 16 (28) листопада). *Дѣло*, 259.
- Привѣтъ новыхъ владыкъ. (1885, 5 (17) марта). *Дѣло*, 26.
- Про зборы «Народной Рады». (1892а, 18 (30) грудня). *Дѣло*, 285.

- Про збори «Народной Рады». (1892b, 19 (31) грудня). *Дґло*, 286.
- Рада державна. (1894, 26 марта (7 цвѣтня)). *Дґло*, 69.
- Редакція «Мира». Новинки. (1885, 4 (16) червня). *Дґло*, 61.
- Рефератъ д-ра Костя Левицкого на зборах «Народной Рады» о проѣрамъ народно́й. (1892, 16 (28) грудня). *Дґло*, 283.
- Русины wyborцѣ! (1885, 20 цвѣтня (2 мая)). *Дґло*, 44.
- Руска справа въ Галицкомъ соймѣ року 1890*. (1890). Львѡвъ.
- «Рускій Сіонъ». Голосъ зъ клира. (1883, 10 (22) лютого). *Дґло*, 16.
- «Рускій Сіонъ» о рускихъ часописяхъ. (1885, 12 (24) лютого). *Дґло*, 17.
- Рускі промовы въ часѣ генеральной дебати надъ бюджетомъ въ соймѣ. (1894, 14 (26) лютого). *Дґло*, 35.
- Сѣчиньскій, М. (1883, 19 лютого (3 марта)). Голосъ передъ выборами. (Статія надіслана). *Дґло*, 20.
- Справы клубу руского. (1894, 9 (21) цвѣтня). *Дґло*, 81.
- Статутъ политичного товариства «Народна Рада» у Львовѣ. (1885, 12 (24) жовтня). *Дґло*, 113.
- У Львовѣ-1:** У Львовѣ дня 23 марта. (4 цвѣтня, 23 марта (4 цвѣтня) 1889). (1889). *Дґло*, 67.
- У Львовѣ-2:** У Львовѣ дня 23 марта. (4 цвѣтня) 1891. (1891, 23 марта (4 цвѣтня)). *Дґло*, 68.
- У Львовѣ-3:** У Львовѣ, дня 2 н. ст. червня 1892. (1892, 21 мая (2 червня)). *Дґло*, 114.
- У Львовѣ-4:** Львовѣ, дня 2 н. ст. вересня 1892. (1892, 21 серпня (2 вересня)). *Дґло*, 188.
- У Львовѣ-5:** У Львовѣ, дня 11 н. ст. лютого 1893. (1893, 30 сѣчня (11 лютого)). *Дґло*, 23.
- У Львовѣ-6:** У Львовѣ, дня 7 н. ст. липня 1893. (1893, 25 червня (7 липня)). *Дґло*, 140.
- У Львовѣ-7:** У Львовѣ, дня 7 н. ст. серпня 1893. (1893, 26 липня (7 серпня)). *Дґло*, 165.
- У Львовѣ-8:** У Львовѣ, дня 23 н. ст. грудня 1893. (1893, 11 (23) грудня)). *Дґло*, 277.
- У Львовѣ-9:** У Львовѣ, дня 8 н. ст. мая 1894. (1894, 26 цвѣтня (8 мая)). *Дґло*, 92.
- У Львовѣ-10:** У Львовѣ, дня 14 н. ст. марта 1894. (1894, 2 (14) марта). *Дґло*, 49.
- У Львовѣ-11:** У Львовѣ дня 3 н. ст. жовтня 1894. (1894, 21 вересня (3 жовтня)). *Дґло*, 211.
- У. С. Поступишин. (1894, 14 (26) падолиста). Письмо зъ Вѣдня. *Дґло*, 255.
- Ф.И.С. (1897). *Прикарпатская Русь подъ владѣніемъ Австріи. Часть вторая (1850–1895)*. Львѡвъ, 561–563.
- Франко, І. (1980). Українська альманахова література. В І. Франко, *Зібрання творів: у 50 т.* (Т. 27: Літературно-критичні праці (1886–1889)). Київ: Наукова думка.
- Цурковскій, Е., о. (1892а, 18 (30) цвѣтня). Дописи «Дѣла». Зъ Тернопольского. *Дґло*, 87.
- Цурковскій, Е., о. (1892b, 27 серпня (8 вересня)). Письмо зъ Тернопольщины. [Замѣтки на статѣ о. Волосяньского въ «Душпастири» [ч. 10–14] подъ заг.: «Pro Domo Dei»]. *Дґло*, 193.
- Цурковскій, Е., о. (1892c, 29 серпня (10 вересня)). Письмо зъ Тернопольщины. [Замѣтки на статѣ о. Волосяньского въ «Душпастири» [ч. 10–14] подъ заг.: «Pro Domo Dei»]. *Дґло*, 195.

Цурковській, Е., о. (1892d, 31 серпня (12 вересня)). Письмо зь Тернопільщини. [Замѣтки на статѣ о. Волосянського въ «Душпастири» [ч. 10–14] пѣдъ заг.: «Pro Domo Dei»]. *Дѣло*, 196.

Що дѣе ся въ клубѣ рускѣмъ? (1893, 15 (27) падолиста). *Дѣло*, 256.

Якъ маємо поступати? [Статя надѣслана]. (1893, 7 (11) червня). *Дѣло*, 125.

Янишин, Б. (2003). Галицькі народівці 70–80-х років XIX ст.: соціальна характеристика. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць*, 8, 468–485.

Himka, J.-P. (1999). *Religion and Nationality in Western Ukraine. The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900*. Montreal & Kingston; London; Ithaca.

Maciak, D. (2006). *Próba porozumienia polsko-ukraińskiego w Galicji w latach 1888–1895*. Warszawa.

Pro domo sua. (1892a, 13 (25) цвѣтня). *Дѣло*, 82.

Pro domo sua. (1892b, 15 (27) цвѣтня). *Дѣло*, 84.

Pro domo sua. (1892c, 16 (28) цвѣтня). *Дѣло*, 85.

REFERENCES

Antoniak, I. (2012). Politychni dylemy Hreko-katolytskoi tserkvy v Halychyni v ostannii chverti XIX stolittia (na prykladi diialnosti mytropolyta Sylvestra Sembratovycha). *Lviv: misto – suspilstvo – kultura: zbirnyk naukovykh prats*, 8 (Ch. 2: Kultura, osvita, nauka, tserkva), 70–94 (in Ukrainian).

Antoshevskiy, T. (2001). Oleksandr Barvynskiy i ukrainskyi khrystyiansko-suspilnyi rukh naprykintsi XIX – na pochatku XX stolit. *Oleksandr Barvynskiy. 1847–1927: materialy konferentsii, prysviachenoi 150 richnytsi vid dnia narodzhennia Oleksandra Barvynskoho (Lviv, 14 travnia 1997 r.)*. Lviv, 45–58 (in Ukrainian).

Arkusha, O. (1997a). *Oleksandr Barvynskiy (do 150-richchia vid dnia narodzhennia)*. Lviv (in Ukrainian).

Arkusha, O. (1997b). Ukrainskyi natsionalno-politychnyi rukh u Halychyni naprykintsi 80-kh rr. XIX st. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 3–4, 119–140 (in Ukrainian).

Arkusha, O. (2004). Ukrainskyi khrystyiansko-suspilnyi rukh u Halychyni na pochatku KhKh stolittia: politychne tovarystvo «Ruska Hromada». *Shliakhamy istorii. Naukovyi zbirnyk istorychnoho fakultetu LNU im. I. Franka na poshanu profesora Kostiantyna Kondratiuka*. Lviv, 63–99 (in Ukrainian).

Bešѣda posla Yuliana Romanchuka vyholoshena въ soimѣ pry generalnôi debatѣ nadѣ biudzhetom. (1892, Veresen 15 (27)). *Дѣло*, 207 (in Ukrainian).

Boliaka vѣtyaty u vѣpчы! (1885, Lypen 6 (18)). *Дѣло*, 74 (in Ukrainian).

Budzynovskiy, V. (1893, Yanuarii 8). Pokhorony «novoi ery?». *Narod. Rusko-ukrainska radykalna chasopys*, 1, 8–9 (in Ukrainian).

Vzaymnû zhadania. (1893, Lypen 9 (21)). *Дѣло*, 151 (in Ukrainian).

[V. O.]. (1895). Diisni zdotuky polityky «novoho kursu». *Narod. Rusko-ukrainska radykalna chasopys*, 3 i 4, 33 (in Ukrainian).

Volosianskii, Y., o. (1892a, Lypen 18 (30)). Pro domo Dei. *Dushpastyr*, 14, 321–329 (in Ukrainian).

Volosianskii, Y., o. (1892b, Mai 18 (30)). Pro domo Dei. *Dushpastyr*, 10, 230–237 (in Ukrainian).

Volosianskii, Y., o. (1892c, Cherven 18 (30)). Pro domo Dei. *Dushpastyr*, 12, 278–283 (in Ukrainian).

Volosianskii, Y., o. (1892d, Lypen 3 (15)). Pro domo Dei. *Dushpastyr*, 13, 296–302 (in Ukrainian).

Volosianskii, Y., o. (1892e, Cherven 3 (15)). Pro domo Dei. *Dushpastyr*, 11, 246–255 (in Ukrainian).

Въ прывѣтъ повѣтъ владыкамъ. (1885, Liutyi 14 (26)). *Дрѣло*, 18 (in Ukrainian).

Въ справѣ konsolidatsiy Rusynôvъ. (1894, Mart 16 (28)). *Дрѣло*, 61 (in Ukrainian).

Въ справѣ polityky pos. Vakhnianyna. (1894, Tsvѣten 2 (14)). *Дрѣло*, 75 (in Ukrainian).

Hadky po zborakh «Narodnoy Rady». (1894, Tsvѣten 28 (Mai 10)). *Дрѣло*, 94 (in Ukrainian).

Hde shukaty Rusynamъ spaseniia? (1890a). Berezhany (in Ukrainian).

Hde shukaty Rusynamъ spaseniia? (1890b, Mai 23 (Cherven 4)). *Дрѣло*, 114 (in Ukrainian).

Hde shukaty Rusynamъ spaseniia? (1890c, Mai 30 (Cherven 11)). *Дрѣло*, 120 (in Ukrainian).

Hlukhû vѣsty y nasha holovna robota. (1885, Tsvѣten 16 (28)). *Дрѣло*, 42 (in Ukrainian).

Holosъ zakordonskykhъ Poliakôvъ o rusko-polskykhъ ôtnosheniakhъ vъ Halychynѣ. (1883, Sѣchen 13 (25)). *Дрѣло*, 4 (in Ukrainian).

Demkovych-Dobrianskyi, M. (1969). *Ukrainsko-polski stosunky u XIX storichchi*. Miunkhen (in Ukrainian).

Deputatsiia vъ dѣlakhъ nashoy tserkvy. (1884, Lystopad 17 (29)). *Дрѣло*, 133 (in Ukrainian).

Dopysy «Dѣla». Zô Lvova. (1894, Sѣchen 7 (19)). *Дрѣло*, 4 (in Ukrainian).

Zahalnû zboгы «Narodnoy Rady». (1888, Sѣchen 26 (Liutyi 7)). *Дрѣло*, 20 (in Ukrainian).

Zahalnû Zboгы «Narodnoy Rady». (1894a, Tsvѣten 23 (Mai 5)). *Дрѣло*, 90 (in Ukrainian).

Zahalnû Zboгы «Narodnoy Rady». (1894b, Tsvѣten 25 (Mai 7)). *Дрѣло*, 91 (in Ukrainian).

Zъѣzdzъ muzhѣvъ dovѣriia. (1894, Mart 8 (20)). *Дрѣло*, 54 (in Ukrainian).

Zъ nahody buduchoho synodu provintsialnoho [Statia nadislana zъ kruhôvъ dukhovenstva provintsialnoho]. (1891, Veresen 5 (17)). *Дрѣло*, 200 (in Ukrainian).

Ynterviu vѣdenskoho korespondenta Kraj-u zъ ruskymy poslamy. (1891, Tsvѣten 2 (Mai 8)). *Дрѣло*, 93 (in Ukrainian).

Yntryhy protyvnykôvъ nashoy udeѣ. (1891, Tsvѣten 11 (23)). *Дрѣло*, 83 (in Ukrainian).

Kachala, S. (1883, Mart 5 (17)). Kôlka slôvъ o namѣreniu znesenia staroho kalendaria. Dopys zъ Shelpakъ. *Дрѣло*, 26 (in Ukrainian).

Kôlko vъ «Pravdѣ» pravdy?! (1894, Hruden 3 (15)). *Дрѣло*, 271 (in Ukrainian).

Kolb, N. (2015). «Z Bohom za Tserkvu i vitchyznu»: hreko-katolytske parafialne dukhovenstvo v Halychyni u 90-ky rokakh XIX stolittia. Zhovkva: Misioner (in Ukrainian).

K. S. R. (1890, Hrudnia 3 (15)). Vъ spravakhъ politychno-relyhiinykhъ. *Dushpastyr*, 23, 732–735 (in Ukrainian).

Levytskyi, K. (1926). *Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukrainsiv 1848–1914*. Na pidstavi spomyniv. Lviv (in Ukrainian).

- Lvôvъ, 29 tsvѣtnia (11 maia) 1885. (1885, Tsvѣten 29 (Mai 11)). *Муръ, 24* (in Ukrainian).
Lvôvъ, 1 (13) marta 1885. (1885, Mart 1 (13)). *Муръ, 1* (in Ukrainian).
Lvôvъ, 4 (16) marta 1885. (1885, Mart 4 (16)). *Муръ, 2* (in Ukrainian).
Lvôvъ, 6 (18) marta 1885. (1885, Mart 6 (18)). *Муръ, 3* (in Ukrainian).
Lvôvъ, 27 maia (8 chervnia) 1885. (1885, Mai 27 (Cherven 8)). *Муръ, 35* (in Ukrainian).
Lvôvsko-Arkhiieparkhiialnû Vrôdomosty. (1891, Sѣchen 29), 1 (in Ukrainian).
Matkovskiy, S. (1932). *Try synodalni arkhiierei. Spomyny z zhyttia i diialnosti preosviashchennykh o. Yuliana Kulivskoho, dra Yuliana Pelesha i dra Sylvestra Sembratovycha*. Lviv (in Ukrainian).
«Муръ»? (1885, Mart 7 (19)). *Дрѣло, 27* (in Ukrainian).
Mudryi, M. (1997). Sproby ukrainsko-polskoho porozuminnia v Halychyni (60–70-i roky XIX st.). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist, 3–4*, 58–118 (in Ukrainian).
N. V. (1895). *Ruska sprava vъ rokakh 1891–1894*. Lvôvъ (in Ukrainian).
Ne-Kachala-narodovetsъ, hr.-kat. sviashchenykъ. (1887, Lypen 4 (16)). O. Bobrovychevy u yeho «Rusy». *Дрѣло, 74* (in Ukrainian).
Novû khamагы. (1883, Liutyi 15 (27)). *Дрѣло, 18* (in Ukrainian).
Novyi proiektъ na znyshchene Rusy. (1885, Tsvѣten 27 (Mai 9)). *Дрѣло, 47* (in Ukrainian).
Ohliadъ za rôkъ 1894-ыi. (1895, Sѣchen 9 (21)). *Дрѣло, 6* (in Ukrainian).
Ohonovskii, O., dr. (1885, Cherven 11 (23)). Otvѣtъ na zaprosy chasopysy «Муръ». *Дрѣло, 64* (in Ukrainian).
Ôdozva. (1889, Mai 30 (Cherven 11)). *Дрѣло, 119* (in Ukrainian).
Orlevych, I. (2007). Vzaiemyny hreko-katolytskoi iierarkhii ta rusofilskykh tovarystv Halychyny (XIX – pochatok XX stolit). *Istoriia relihii v Ukraini. Naukovyi shchorichnyk, 1*, 672–684 (in Ukrainian).
Po gotsѣ. (1891, Lystopad 16 (28)). *Дрѣло, 259* (in Ukrainian).
Pryvѣtъ novykhъ vладыкъ. (1885, Mart 5 (17)). *Дрѣло, 26* (in Ukrainian).
Pro zboгы «Narodnoy Rady». (1892a, Hruden 18 (30)). *Дрѣло, 285* (in Ukrainian).
Pro zboгы «Narodnoy Rady». (1892b, Hruden 19 (31)). *Дрѣло, 286* (in Ukrainian).
Rada derzhavna. (1894, Mart 26 (Tsvѣtnia 7)). *Дрѣло, 69* (in Ukrainian).
Redaktsiia «Mura». Novynky. (1885, Cherven 4 (16)). *Дрѣло, 61* (in Ukrainian).
Referatъ d-ra Kostia Levytskoho na zborakh «Narodnoy Rady» o proĭramѣ narodnôi. (1892, Hruden 16 (28)). *Дрѣло, 283* (in Ukrainian).
Rusyny vybortsѣ! (1885, Tsvѣten 20 (Mai 2)). *Дрѣло, 44* (in Ukrainian).
Ruska sprava vъ Halytskôtmъ soimѣ roku 1890. (1890). Lvôvъ (in Ukrainian).
«Ruskii Сионъ». Holosъ zъ klyra. (1883, Liutyi 10 (22)). *Дрѣло, 16* (in Ukrainian).
«Ruskii Сионъ» o ruskыkhъ chasopysiakhъ. (1885, Liutyi 12 (24)). *Дрѣло, 17* (in Ukrainian).
Ruskû promovy vъ chasѣ generalnoy debaty nadъ budzhetomъ vъ soimѣ. (1894, 14 (26) liutoho). *Дрѣло, 35* (in Ukrainian).
Sѣchynskii, M. (1883, Liutyi 19 (Mart 3)). Holosъ передъ vyboramy. (Statiiа nadislana). *Дрѣло, 20* (in Ukrainian).
Spravy kliubu ruskoho. (1894, Tsvѣten 9 (21)). *Дрѣло, 81* (in Ukrainian).
Statutъ polytychnoho tovarystva «Narodna Rada» u Lvovѣ. (1885, Zhovten 12 (24)). *Дрѣло, 113* (in Ukrainian).

U Lvovѣ dnia 23 marta. (tsvѣtnia 4, 23 marta (4 tsvѣtnia) 1889). (1889). *Drѣlo*, 67 (in Ukrainian).

U Lvovѣ dnia 23 marta. (4 tsvѣtnia) 1891. (1891, Mart 23 (Tsvѣten 4)). *Drѣlo*, 68 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 2 n. st. chervnia 1892. (1892, Mai 21 (Cherven 2)). *Drѣlo*, 114 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 2 n. st. veresnia 1892. (1892, Serpen 21 (Veresen 2)). *Drѣlo*, 188 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 11 n. st. liutoho 1893. (1893, Sѣchen 30 (Liutyi 11)). *Drѣlo*, 23 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 7 n. st. lypnia 1893. (1893, Cherven 25 (Lypen 7)). *Drѣlo*, 140 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 7 n. st. serpnia 1893. (1893, Lypen 26 (Serpen 7)). *Drѣlo*, 165 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 23 n. st. hrudnia 1893. (1893, Hruden 11 (23)). *Drѣlo*, 277 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 8 n. st. maia 1894. (1894, Tsvѣten 26 (Mai 8)). *Drѣlo*, 92 (in Ukrainian).

U Lvovѣ, dnia 14 n. st. marta 1894. (1894, Mart 2 (14)). *Drѣlo*, 49 (in Ukrainian).

U Lvovѣ dnia 3 n. st. zhovtnia 1894. (1894, Veresen 21 (Zhovten 3)). *Drѣlo*, 211 (in Ukrainian).

U. S. Postupyshyn. (1894, Padolyst 14 (26)). Pysmo zъ Vѣdnia. *Drѣlo*, 255 (in Ukrainian).

F.Y.S. (1897). *Prыkarpatskaia Rus podъ vladѣniemъ Avstrii. Chast vtoraiia (1850–1895)*. Lvovѣ, 561–563 (in Ukrainian).

Franko, I. (1980). Ukrainaska almanakhova literatura. In *I. Franko, Zibrannia tvoriv: u 50 t. (T. 27: Literaturno-krytychni pratsi (1886–1889))*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Tsurkovskii, E., o. (1892a, Tsvѣten 18 (30)). Dopysy «Dѣla». Zъ Ternopѣlskoho. *Drѣlo*, 87 (in Ukrainian).

Tsurkovskii, E., o. (1892b, Serpen 27 (Veresen 8)). Pysmo zъ Ternopѣlshchyny. [Zamѣtky na statѣ o. Volosianskoho vѣ «Dushpastyry» [ch. 10–14] rѣdъ zah.: «Pro Domo Dei»]. *Drѣlo*, 193 (in Ukrainian).

Tsurkovskii, E., o. (1892c, Serpen 29 (Veresen 10)). Pysmo zъ Ternopѣlshchyny. [Zamѣtky na statѣ o. Volosianskoho vѣ «Dushpastyry» [ch. 10–14] rѣdъ zah.: «Pro Domo Dei»]. *Drѣlo*, 195 (in Ukrainian).

Tsurkovskii, E., o. (1892d, Serpen 31 (Veresen 12)). Pysmo zъ Ternopѣlshchyny. [Zamѣtky na statѣ o. Volosianskoho vѣ «Dushpastyry» [ch. 10–14] rѣdъ zah.: «Pro Domo Dei»]. *Drѣlo*, 196 (in Ukrainian).

Shcho dѣie sia vѣ kliubѣ ruskѣmъ? (1893, Padolyst 15 (27)). *Drѣlo*, 256 (in Ukrainian).

Iakъ maiemo postupyty? [Statia nadѣslana]. (1893, Cherven 7 (11)). *Drѣlo*, 125 (in Ukrainian).

Ianyshyn, B. (2003). Halytski narodovtsi 70–80-kh rokiv XIX st.: sotsialna kharakterystyka. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky. Mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats*, 8, 468–485 (in Ukrainian).

Himka, J.-P. (1999). *Religion and Nationality in Western Ukraine. The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867–1900*. Montreal & Kingston; London; Ithaca (in English).

Maciak, D. (2006). *Prѣba porozumienia polsko-ukraiñskiego w Galicji w latach 1888–1895*. Warszawa (in Polish).

Pro domo sua. (1892a, Tsvѣten 13 (25)). *Drѣlo*, 82 (in Ukrainian).

Pro domo sua. (1892b, Tsvѣten 15 (27)). *Drѣlo*, 84 (in Ukrainian).

Pro domo sua. (1892c, Tsvѣten 16 (28)). *Drѣlo*, 85 (in Ukrainian).

Nataliia KOLB*PhD (History)**Senior Research Fellow of the Department of Modern History of Ukraine**I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>**e-mail: nata_kolb@ukr.net*

**RELATIONS BETWEEN THE NATIONAL POPULISTS WITH THE
GREEK-CATHOLIC CLERGY AND THE SECULAR CONSERVATIVE
ENVIRONMENTS: ATTEMPTS AT COOPERATION
AND IDEOLOGICAL DIFFERENCES (1885–1894)**

It is noted that with the accession to the Greek-Catholic metropolitan throne of Sylvester Sembratovych, a national political movement took steps to establish cooperation with him. It is emphasized that this was immediately hindered by the sides' differences in views for the development of the Greek-Catholic Church: S. Sembratovych tended to adopt Roman-Catholic ritual practices and reach an agreement with the Poles, instead the national populists demanded the development of the Church as an institution with a distinctly Ukrainian national character and tasks. It is shown that the failure of attempts at cooperation was manifested by the Metropolitan's independent performance in the 1885 election, as opposed to the united national populist-russophile committee and its promotion of slogans of loyalty to the Austrian government and the Poles. It is stated that the political initiatives of the hierarch were qualified by the national populists as a betrayal of national interests, did not gain support in Ukrainian society and quickly declined.

It is noted that a new attempt at cooperation between the national populists and the church hierarchy was the program of the Austrian-Polish-Ukrainian understanding called «New era». It is indicated that both sides made mutual concessions: the hierarchy supported the national populist's movement, and they, in turn, broke off cooperation with Russophiles and moved to more moderate positions in relations with Polish forces.

It is stated that due to ideological differences, the allied relations between the national populists and clerical circles quickly became complicated. It is shown that part of the clergy accused the «soft» ones of indifference and liberalism and demanded of the development of the movement in a conservative-Christian direction. At the same time it is emphasized that many priests supported the course of the national populist's movement. It is noted that the cessation of the political cooperation between the national populists and the St. George circles was the rejection of the «soft» from the course of understanding as unproductive and the transition to the opposition to the government and Polish circles.

It is emphasized that within the national populist's movement there was a fairly large conservative wing, whose representatives advocated cooperation with the Greek-Catholic hierarchy and promoted the course of Ukrainian-Polish understanding. It is shown that the rejection of the «New era» policies by the majority of the movement's members became the impetus for the separation of this wing of activists from the national populist's movement.

Key words: national populist's political movement, metropolitan Sylvester Sembratovych, Greek-Catholic Church, conservative-clerical circles, Ukrainian-Polish understanding.

Стаття: надійшла до редакції 15.06.2025

прийнята до друку 22.08.2025